

SUÏCIDALITEIT BIJ BELGISCHE POLITIEDIENSTEN
VERKENNEND EN VERKLAREND ONDERZOEK BIJ LOKALE EN FEDERALE
POLITIE

Academiejaar 2016-2017

Justine Monteyne, Criminologische wetenschappen, UGent

DEEL 1: PROJECTKADER

INLEIDING

Suïcide was, is en blijft een aanzienlijk groot probleem in onze samenleving.

Volgens de meest recente cijfers van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid van 2014 hebben alleen in Vlaanderen al 1066 mensen zichzelf van het leven beroofd. Dat komt neer op bijna drie levens per dag die door eigen toedoen verloren gaan (Agentschap Zorg en Gezondheid: afdeling Informatie en Zorgberoepen, 2016). Op Europees niveau blinkt Vlaanderen eveneens uit. Ter vergelijking wordt teruggegrepen naar de suïcidecijfers van Vlaanderen en het Europees gemiddelde tussen 2010 en 2013. Daaruit blijkt dat het Vlaamse suïdecijfer anderhalve keer hoger ligt dan het Europees gemiddelde, waarmee Vlaanderen tot de Europese top behoort (zie Bijlage 1, p. 97) (Agentschap Zorg en Gezondheid: afdeling Informatie en Zorgberoepen, 2016). Ten slotte slaagde ons kleine Belgenland er in om in 2012, met slechts 11 267 910 inwoners, op de 21^e plaats te eindigen wereldwijd wat betreft de aantal suïcides per 100 000 inwoners (World Health Organization, 2016).

De Eenheid voor Zelfmoordonderzoek (EZO), verbonden aan de Universiteit Gent, voert onderzoek naar de relevante aspecten van suïcide en suïcidaal gedrag ter preventie van dit fenomeen. Daartoe wordt samen gewerkt met diverse instanties en projecten op regionaal, nationaal en Europees niveau (Eenheid voor Zelfmoordonderzoek, 2014). De onderzoekseenheid tracht onder andere de prevalentie van suïcidepogingen op Vlaams niveau in kaart te brengen op basis van de aantal registraties per ziekenhuis. In 2014 werden 2071 personen opgenomen in een spoedopnamedienst na een poging om zichzelf van het leven te beroven, waaronder bepaalde individuen meermaals op de spoeddienst terecht kwamen (Vancayseele, van Landschoot, Portzky, & van Heeringen, 2014).

Daarnaast wordt op diverse manieren gepeild naar suïcidale ideaties onder de Vlaamse bevolking. Conform de gezondheidsenquête van 2013 blijkt dat dertien procent van de bevolking, 15 jaar of ouder, reeds minstens één keer te kampen heeft gehad met oprechte suïcidale gedachten (Van Der Heyden & Charafeddine, 2014). De ernst van de problematiek wordt eveneens gereflecteerd in het aantal oproepen dat de Zelfmoordlijn 1813 in datzelfde jaar heeft beantwoordt, nl. 11 303 (Centrum ter preventie van zelfdoding, 2013).

Deze cijfers liegen niet. Met de problematiek van het grote dark number¹ in suïcidestatistieken in het achterhoofd (Heritage, 2007), blijkt suïcide een onontkoombaar

¹ Dark number in suïcidestatistieken refereert naar het feit dat officiële cijfers betreffende suïcidaliteit altijd de effectieve aantal suïcides en suïcidaliteit onderschatten, wegens onzekerheid over de doodsoorzaak of de gevoeligheid van het onderwerp (Heritage, 2007).

maatschappelijk probleem. Daarbij moet Vlaanderen zeker niet onderdoen en zijn hoofd in het zand steken.

Het is dan ook niet verrassend dat reeds heel wat onderzoek verricht werd naar factoren die gerelateerd kunnen worden aan een verhoogd risico op het ontwikkelen van suïcidaliteit. Een gebrekkig functioneren van het serotonerge systeem, impulsiviteit, een psychiatrische stoornis, blootstelling aan traumatische ervaringen en een eerdere suïcidepoging zijn factoren die meerdere malen sterk geassocieerd worden met deze problematiek (Gvion & Apter, 2015; Nock et al., 2008; Portzky, Van Autreve, & van Heeringen, 2010).

Logischerwijze zijn deze factoren ook van toepassing op politieagenten, als menselijke wezens, binnen het Belgische politiewezen. Met de enorme stroomversnelling van veranderingen en druk die de lokale en federale politie in de nasleep van de aanslagen ervaren in het achterhoofd, is er echter heel weinig onderzoek verricht naar die factoren die inherent zijn aan het functioneren als politieagent en gerelateerd kunnen worden aan suïcidaliteit.

De terroristische aanslagen van 22 maart 2016 in de luchthaven van Zaventem en in het metrostation Maalbeek hebben een grote impact nagelaten op het kleine Belgenland. Het volledige politieke landschap stond/staat een tijd lang in teken van de strijd tegen radicalisme en terrorisme, waarbij de diverse veiligheidsdiensten, inclusief de politiediensten, een belangrijke rol krijgen toegespeeld. Er kwamen nieuwe wetgevingen tot stand met betrekking tot hun bevoegdheden, organisatie en prioriteiten.

Zo werd beslist om de regelgeving omtrent de huiszoeking uit te breiden in het kader van een terrorismedossier tot de mogelijkheid deze 24 op 24 uit te voeren². Bovendien voorziet het Nationaal Veiligheidsplan, opgesteld door de Minister van Binnenlandse Zaken en Minister van Justitie, een duidelijke prioritaire aanpak voor radicalisering, gewelddadig extremisme en terrorisme (Minister van Justitie Geens & Minister van Binnenlandse Zaken Jambon, 2016). In het licht van deze strijd werd reeds voor de aanslagen door het Kanaalplan van Minister van Binnenlandse Zaken meer dan 300 agenten en 39 miljoen euro extra voorzien om dit te bewerkstelligen ("Jambon: "Kanaalplan is ruimer dan ik eerst voor ogen had", 2016).

De voortdurende aanpassingen, veranderingen en de impact van de aanslagen op zich vragen veel van de politiediensten, zowel op lokaal als op federaal niveau. Mits onze samenleving nog volop deze transitie doormaakt, wordt het raden naar de langetermijneffecten op het psychisch welzijn van de politieagenten.

In het licht van deze gebeurtenissen wordt vanuit de media heel wat belangstelling getoond voor het welzijn van politiediensten (Arnoudt, 2016; Deloof, 2016; "Politie Molenbeek kampt met burn-outs," 2016). Onder andere de discussie omtrent het al dan niet meenemen van het dienstwapen naar huis wordt zowel door op politiek niveau als door de media gevoerd. De heer Jambon heeft namelijk aangekondigd om wettelijk te voorzien dat ook hij, in zijn hoedanigheid als Minister van Binnenlandse Zaken, op federaal niveau kan beslissen dat politieambtenaren buiten de werkuren hun dienstwapen mogen dragen (Demon, 2016c). Volgens tegenstanders zal dit suïcide door middel van het dienstwapen in de hand werken (Demon, 2016a).

² Wet inzake aanvullende maatregelen ter bestrijding van terrorisme, B.S. (2016 27 april 2016)

Vanuit deze situering is dan ook het opzet van deze masterproef ontstaan, nl. tegemoetkomen aan de lacune binnen de bestaande academische literatuur, die ons nog steeds niet in staat stelt om een globaal beeld en beroepsspecifieke verklaring te geven aan suïcidaliteit bij Belgische politiediensten.

Om dit te kunnen realiseren, wordt deze scriptie opgedeeld in vijf grote delen. Allereerst schetst de probleemoriëntatie de gedachtegang die is gevolgd om de uiteindelijke onderzoeksvragen te formuleren. Vervolgens worden de meest centrale begrippen in deze scriptie beschreven, wat toelaat om de onderzoeker en de lezer op dezelfde golflengte te brengen en de resultaten op dezelfde wijze te interpreteren. Het vierde hoofdstuk licht de methodologie toe, waarbij de keuze om kwantitatief onderzoek te voeren wordt verduidelijkt en het rekruteringsproces, de steekproefmethode en de gevolgde procedure om de online survey af te nemen aan bod komen. Aansluitend worden de uiteindelijke resultaten van het kwantitatief onderzoek besproken en geplaatst. Ten slotte worden in het laatste hoofdstuk de onderzoeksvragen beantwoord en sterktes, beperkingen en aanbevelingen op basis van het onderzoek geduid.

2. PROBLEEMORIËNTATIE

In dit hoofdstuk wordt aangegeven vanuit welke problematiek omtrent suïcidaliteit dit onderzoek tot stand komt en welke theoretische optiek wordt gehanteerd. Op basis van deze elementen wordt de doelstelling omschreven om dit fenomeen te plaatsen binnen het Belgische politiewezen en na te gaan welke beroepsgerelateerde factoren een rol kunnen spelen. Uiteindelijk wordt dit vertaald in vier centrale onderzoeksvragen.

2.1. PROBLEEMSTELLING

Bestaande onderzoeken binnen de huidige wetenschappelijke literatuur bevestigen de kwetsbaarheid van politieagenten voor suïcide (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Encrenaz et al., 2016; van Beek, Taris, & Schaufeli, 2013; Violanti, 2007). Een recente systematische review uit 2016 van 63 kwantitatieve studies omtrent suïcidaliteit en suïcide(pogingen) bij politieambtenaren, brandweerlui en medisch personeel toont wel degelijk een verhoogd risico aan op suïcidale gedachten en gedrag bij eerstgenoemde groep. Deze vaststelling wordt aangetoond in diverse landen en voor verschillende vormen van suïcidaliteit (Stanley, Hom, & Joiner, 2016). De resultaten van de grootschalige stressenquête ‘Werkstress en Politie is politiestress?’, die in 2006 werd gehouden bij de geïntegreerde Belgische politiediensten, sluiten zich hierbij aan (Federale Politie, 2008).

Toch bestaat er geen eensgezindheid binnen de literatuur over deze kwetsbaarheid. In een artikel uit 2012 beschrijven Mishara & Martin de resultaten van een preventieproject ten aanzien van politiesuïcide in Canada. Daaruit blijkt dat binnen deze beroepscategorie er niet substantieel meer suïcide plaatsvindt in vergelijking met andere categorieën. Bovendien is de aanwezigheid van suïcidaliteit voornamelijk te associëren met persoonlijke en familiale problemen en niet met werkgerelateerde factoren (Mishara & Martin, 2012). Meerdere andere studies ontkennen eveneens de verhoogde vatbaarheid voor suïcide bij politieagenten ten opzichte van de algemene populatie (Berg, Hem, Lau, Loeb, & Ekeberg, 2003; Hem, Berg, & Ekeberg, 2001; Kapusta et al., 2010; Loo, 2003; Marzuk, Matthew, Leon, Portera, & Tardiff, 2002).

Ondanks deze aanwijzingen voor de kwetsbaarheid van deze beroepscategorie binnen de literatuur en de vaststelling dat er een stijgende belangstelling is voor het psychisch welzijn van de politiediensten, worden gevallen van suïcide of suïcidaliteit in ons land op geen enkele uniforme wijze geregistreerd (Comité P, 2004, 2005; Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Rotsaert, 2015).

2.1.1. Data omtrent suïcide

Het Vast Comité van Toezicht (Comité P) is een extern orgaan dat verantwoordelijk is voor toezicht op de werking en het beheer van onder andere de politiediensten. Deze instelling kan, bij wet bepaald³, op vraag of op eigen initiatief een onderzoek voeren naar de werking, teneinde een beeld te krijgen van de huidige politiefunctie en deze te optimaliseren. Als orgaan dat moet bijdragen tot een goede en integere werking van de politie, is zij aangesteld om cijfergegevens omtrent suïcide in te zamelen en op te volgen. Op basis van deze informatie dienen eventuele trends, evoluties en gebreken opgemerkt te worden (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008).

De meest recente cijfers die door Comité P werden gepubliceerd dateren van 2006. Dit gebeurde in het licht van een onderzoek door de Dienst Enquêtes P naar specifieke aspecten, oorzaken of mechanismen binnen de politie die gerelateerd kunnen worden aan politieuïcides. Daaruit bleek dat in de periode tussen 1 januari 2001 en 31 december 2006 111 personeelsleden binnen het Belgische politiewezen suïcide hadden gepleegd (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008). Vanuit dit controleorgaan kunnen verder geen meer actuele cijfers verkregen worden.

Bij opzoeking naar de meest recente gepubliceerde cijfers, moet voornamelijk teruggegrepen worden naar Bulletins van schriftelijke vragen en antwoorden. Op basis van twee parlementaire vragen uit 2011 en nog heel recent 2016 kunnen cijfergegevens geraadpleegd worden van de afgelopen tien jaar (Dierick, 2011; Demon, 2016b).

De gebrekkige registratie van politieuïcides en de aanbeveling dat dit consistent dient te gebeuren door het Comité P, werd meerdere malen aangekaart in verslagen van Comité P, als richtlijn uit de onderzoeksgroep 'Zelfmoord' van 2008 en als aanbeveling na het onderzoek door de Dienst Enquêtes P (Comité P, 2004, 2005; Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Rotsaert, 2015).

Ondanks de bewustmaking, blijft de dag van vandaag deze problematiek aanslepen. Ter illustratie werd het cijfermateriaal van vijf bronnen vergeleken (zie Bijlage 2, p. 98):

Het Verslag van Comité P uit 2004 betreffende suïcide bij de politiediensten, met inbegrip van een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van het fenomeen voor de periode 2001-2003 (Comité P, 2004).

Het onderzoek door de Dienst Enquête P uit 2008, waarin gepeild werd naar specifieke aspecten, oorzaken of mechanismen binnen de politie die gerelateerd kunnen worden aan politieuïcides. Hierin wordt teruggevallen naar cijfermateriaal uit de jaren 2001-2006 (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008).

³ Wet tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse, B.S. (1991 18 juli 1991).

De parlementaire vraag van mevrouw Dierick in 2011; Bulletin nr. 41, blz. 184 vraag nr. 491 (Dierick, 2011).

De parlementaire vraag van de heer Demon in 2016; Bulletin nr. 90, blz. 105 vraag nr. 1601 (Demon, 2016b).

Prevalentiecijfers zelfmoorden/suicide bij de politiediensten vanaf 01 januari 2002 tot en met 24 maart 2017, verkregen via het federaal stressteam (Federaal Stressteam, 2017).

Bij vergelijking blijkt dat er tegenstrijdige informatie ter beschikking is voor de jaren 2001, 2002, 2003, 2004, 2006, 2007, 2008, 2011, 2013 en 2015. Dit illustreert het gebrek aan uniformering en duidelijkheid met betrekking tot de suïcideprevalentie bij Belgische politiediensten en maakt interpretatie van cijfergegevens uiterst moeilijk.

2.1.2. Data omtrent suïcidaliteit

De kennis omtrent de mate van suïcidaliteit bij de politiediensten blijkt eveneens sterk gefragmenteerd.

In april-mei 2006 werd omtrent stress en welbevinden bij de geïntegreerde politie een grootschalige stressenquête uitgevoerd door de Algemene directie van het middelenbeheer en de informatie van de federale politie, in samenwerking met Universiteit Leuven, bij uiteindelijk 3907 politieagenten. Daaruit bleek dat maar liefst 30 procent van de ondervraagden reeds gedacht had aan het plegen van suicide, 16 procent het ernstig had overwogen en plannen had gemaakt en 3 procent effectief een poging had ondernomen (Federale Politie, 2008).

Naast deze eenmalige nationale enquête, voert het federaal stressteam, op vraag of op eigen initiatief, meermaals kleinschalige stressenquêtes uit op zonaal niveau. Het stressteam is verantwoordelijk voor het uitvoeren van primaire, secundaire en tertiaire preventie van emotioneel en psychisch lijden bij de federale politie en op vraag van de lokale politie⁴. Volgens het jaarverslag uit 2013 van de federale politie werden zo op lokaal en federaal niveau respectievelijk 5 en 2 stressenquêtes uitgevoerd (Federale Politie, 2014). Op basis van deze informatie kan dus geen globaal beeld opgesteld worden van de mate van suïcidaliteit in het Belgisch politiewezen.

De Minister van Binnenlandse zaken publiceerde, in een antwoord op een schriftelijke vraag uit het parlement, recente cijfers met betrekking tot de activiteit van het federaal stressteam op zowel lokaal als federaal niveau (zie Bijlage 3, p. 100). Deze cijfers illustreren dat er bij de federale politie een grote vraag heerst naar deze dienst met 2721 interventies in 2015, maar ook het gebrek aan bekendheid en vertrouwdheid met deze instantie door het lokale niveau met slechts 211 interventies in hetzelfde jaar (Schepmans, 2016). De weergegeven aantallen over de vier jaren heen zijn op z'n minst schrikwekkend en verdienen de nodige aandacht en alertheid.

Op basis van de voorgaande argumentering blijkt dat er nog steeds heel wat onenigheid heerst omtrent het fenomeen van suïcidaliteit/suicide en politiediensten. De gebrekkige registratie en

⁴ Ministeriële omzendbrief GPI 79 betreffende de steun van het Stressteam van de federale politie aan de lokale politiezones met betrekking tot de opvang en de begeleiding van de personeelsleden, slachtoffer van geweld door derden, evenals van hun familie, B.S. (2014 21 februari 2014).

versnipperd cijfermateriaal werken de discussie nog meer in de hand. Deze problematiek kan vertaald worden naar onderstaande probleemstelling.

“Ondanks de harde realiteit van het cijfermateriaal, de maatschappelijke belangstelling en de wetenschappelijke indicaties, kan vandaag de dag geen globaal beeld en beroeps-specifieke verklaring worden gegeven van de suïcidaliteit bij politiediensten op lokaal en federaal niveau.”

2.2. THEORETISCH KADER

Het baanbrekend criminologisch werk omtrent suïcide werd gepubliceerd door de Franse socioloog Émile Durkheim in 1897: ‘Le Suicide’. Ondanks dat zelfdoding een strikt persoonlijke aangelegenheid lijkt te zijn, verklaart Durkheim dit verschijnsel vanuit sociologisch standpunt aan de hand van sociale en niet-sociale oorzaken in de samenleving. Op basis van twee dominante sociale factoren, nl. de mate van regulering en de mate van sociale cohesie, onderscheidt de Franse socioloog vier categorieën: de anomische zelfmoord, de fatalistische zelfmoord, de egoïstische suïcide en de altruïstische suïcide. Het is voornamelijk de sociale organisatie van een maatschappij die de kwetsbaarheid voor suïcide bepaalt (Durkheim, 1930).

Binnen deze scriptie wordt bewust gekozen om deze dominante theorie niet toe te passen. Deze doctrine legt namelijk een andere focus en richt zich op de verklaring van effectieve suïcides. Dit onderzoek gaat echter in essentie over de ontwikkeling van suïcidale ideaties en gedragingen en niet expliciet over de eindfase van het suïcidaal proces⁵. De thematiek kent aldus een andere uitvalsbasis en wordt vanuit een ander perspectief benaderd.

Ter verklaring van suïcidaal gedrag wordt wel beroep gedaan op het verklarend model dat gehanteerd wordt binnen het Vlaams Actieplan Suïcidepreventie: het integratief bio-psykosociaal model van Prof. dr. van Heeringen (zie Bijlage 4, p. 101) (Vlaamse overheid, 2011). De accurateheid en correctheid van deze theoretische benadering werd reeds meerdere malen aangetoond voor specifieke risicogroepen zoals gedetineerden, psychiatrische patiënten en jongeren die reeds te kampen hebben gehad met een depressie (Favril & Vander Laenen, 2015; van Heeringen, 2012).

Dit model integreert diverse biologische, psychologische, psychiatrische en sociale risicofactoren die reeds empirisch getoetst zijn en splitst ze op in voorbeschikkende kwetsbaarheid en uitlokkende factoren (van Heeringen, 2007).

Voorbeschikkende kwetsbaarheid:

Individueel ontwikkelen een altijd aanwezige kwetsbaarheid voor suïcidaal gedrag door voorbeschikkende factoren, nl. biologische en psychologische karakteristieken.

De *biologische karakteristieken* zijn te linken aan drie neurobiologische systemen: een hyperactieve hypothalamo-hypofysaire as, enorm hoge activiteit van het noradrenerge systeem en een disfunctie van het serotonerge systeem. De eerste twee aspecten hebben een invloed op de manier van reageren door het individu op stressvolle gebeurtenissen. Een disfunctie in de werking van het serotonerge neurotransmittersysteem wordt dan weer

⁵ Zie *infra*, 3.1.2 Het suïcidaal proces, p. 18

geassocieerd met suïcide gerelateerde persoonlijkheidskenmerken zoals agressiviteit, impulsiviteit, hopeloosheid, pessimisme... (van Heeringen & Mann, 2014).

De *psychologische karakteristieken* hebben voornamelijk betrekking op impulsiviteit, hopeloosheid, een gebrek aan probleemoplossend vermogen en dichotoom denken. Voornamelijk de twee eerstgenoemde worden in de literatuur meermaals aangegeven als belangrijke risicofactor voor het ontwikkelen van suïcidaal gedrag (Gvion & Apter, 2015; Gvion, Levi-Belz, Hadlaczky, & Apter, 2015; Portzky, Van Autreve, & Van Heeringen, 2010).

Uitlokkende factoren

Bepaalde tijdelijke risico's, zoals sociale factoren en psychiatrische factoren, kunnen potentieel suïcidale ideaties en gedragingen teweegbrengen bij kwetsbare individuen.

Een heel wijd spectrum van *sociale factoren* kunnen een invloed hebben op het ontwikkelen van suïcidaal gedrag. Deze worden opgesplitst volgens het tijdstip van gebeuren: sommige gebeurtenissen fungeren als trigger kort voor de suïcidale ontwikkeling, andere voorvallen beïnvloeden de ontwikkeling in een later levensstadium.

Binnen het sociaal en gezinsnetwerk kunnen heel wat factoren optreden als uitlokking: lage SES, familiegeschiedenis van suïcidaal gedrag, fysiek misbruik, seksuele mishandeling ... Het sociaal netwerk kan echter, net zoals een beschermende, ook een negatieve impact uitoefenen. De wijze waarop contacten en affectieve relaties verlopen, verdwijnen of verloren gaan, is voornamelijk voor adolescenten een heel belangrijke trigger. Deze factoren zijn echter niet allesbepalend en ook zonder hun aanwezigheid kan het suïcidaal proces verder ontwikkelen (Portzky, Van Autreve, & Van Heeringen, 2010).

Traumatische levenservaringen, gebruik van middelen en onderwerping aan voorbeelden van suïcide (zowel in de directe omgeving als in de bredere samenleving) worden eveneens beschouwd als mogelijke uitlokkende factoren die een negatief effect kunnen uitoefenen op kwetsbare individuen (Portzky, Van Autreve, & Van Heeringen, 2010).

Psychiatrische factoren behoren tot één van de belangrijkste categorieën van risicofactoren voor suïcidaliteit. Uit psychologische autopsieonderzoeken blijkt dat er in zo goed als alle suïcidecases sprake is van aanwezigheid van een psychiatrische problematiek. Voornamelijk stemmingsstoornissen, schizofrenie, middelenmisbruik, persoonlijkheidsstoornissen, depressies en eetstoornissen komen hierbij regelmatig terug. Deze vaststelling komt ook binnen de literatuur meermaals aan bod (Darvishi, Farhadi, Haghtalab, & Pooraloyal, 2015; Davidson & Tran, 2014; Hawton, Casanas, Haw, & Saunders, 2013; Portzky, Audenaert, & van Heeringen, 2005; Portzky, Van Autreve, & Van Heeringen, 2010).

De aanwezigheid van deze risicofactoren onder de vorm van permanente kwetsbaarheid en/of uitlokking in combinatie met de afwezigheid van beschermende factoren, genereert een aanzienlijk gevaar op suïcidale ideaties (van Heeringen, 2007). Beschermende factoren zijn interne of externe elementen die dienen als buffer voor het ontwikkelen van suïcidale gedachten. Goede banden met familie en vrienden, een samenhangingsgevoel, het beschikken over goede copingstrategieën, het vermogen om problemen te minimaliseren, het hebben van een vertrouwenspersoon... zijn elementen die allemaal bijdragen tot het blokkeren van suïcidale ideeën (Wasserman, 2016a).

De uiteindelijke ontwikkeling van suïcidale ideaties naar effectieve handelingen wordt gedetermineerd door de aanwezigheid van drempelverlagende en de afwezigheid van drempelverhogende factoren. Hierdoor is de stap voor het individu om daadwerkelijk handelingen te stellen aanzienlijk kleiner. Drempelverlagende factoren zijn onder andere de media, confrontaties van suïcide in uw omgeving, beschikbaarheid van de middelen en een gebrekkige sociale steun; kennis, positieve attitudes en toegankelijkheid van de geestelijke gezondheidszorg, sociale steun en degelijke diagnostiek/behandeling werken dan weer drempelverhogend (van Heeringen, 2007).

2.3. DOELSTELLING

‘Het ontwikkelen van een beeldvorming en verklaring van suïcidaliteit bij politiediensten op lokaal en federaal niveau’

Zoals hierboven aangegeven beoogt deze masterproef inbreng te hebben in het onderzoek naar de mate van suïcidaal gedrag bij politiediensten en de risicofactoren die daartoe behoren.

Waarom is dit nu criminologisch relevant? De aandacht voor het psychisch welzijn van de politieagenten in het algemeen is namelijk essentieel voor de garantie van degelijke en betrouwbare politiediensten. Het zijn zij die verantwoordelijk zijn voor het realiseren van onze veiligheid en vrijheid en uitvoeren van sociale controle. Volgens de Wet op het politieambt⁶ voorzien de politiediensten namelijk de handhaving van de openbare orde, het voorkomen van misdrijven en bescherming van personen en goederen (bestuurlijke politie) én spelen zij een belangrijke eerste actor in de strafrechtsketen met het opsporen, bewijzen van misdrijven en aanhouden van daders (gerechtelijke politie).

Bovendien zijn onze politiediensten belast met het vervullen van een voorbeeldfunctie in de naleving van de wetten en regels en respectering van de rechten en vrijheden van ieder individu (De Troch, 2012).

Deze bijdrage is voornamelijk de eerste stap in een praktijkgericht onderzoek waarin geprobeerd wordt om een relevant probleem in kaart te brengen (nl. suïcidaliteit), alle betrokkenen binnen de praktijk erin te betrekken en een verbetering teweeg te brengen. Het bestaat eveneens uit het genereren van informatie, maar er wordt terzelfdertijd rekening gehouden met contextgebondenheid en participatie. Op basis van de gegenereerde informatie kan in de toekomst dan een interventie opgesteld worden om die praktijksituatie te kunnen aanpakken (de Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011). Het onderzoek is tweeledig: probleemanalytisch en diagnostisch. Het tracht ten eerste na te gaan in welke mate er effectief sprake is van een probleem en dus de omvang van suïcidaal gedrag te bepalen (= probleemanalytisch), om dan te achterhalen welke risicofactoren eraan gelinkt kunnen worden (=diagnostisch) (Bijleveld, 2013).

Het in kaart brengen van suïcidaal gedrag op basis van een dergelijk praktijkgericht onderzoek is noodzakelijk voor het uitwerken van campagnes ter preventie van het fenomeen (Aleman & Damiaan, 2014; Bertolote & Fleischmann, 2002; Miret, Ayuso-Mateos, Sanchez-Moreno, & Vieta, 2013; Moscicki, 2001). Als grondleggers van de preventiewetenschap, beschouwen Patricia Mrazek en Robert Haggerty namelijk de epidemiologie van een probleem als basis voor de preventie-onderzoekscyclus. Aan de hand van de verzamelde

⁶ Wet op het politieambt, B.S. (1992 5 augustus 1992).

gegevens worden de risico- en beschermende factoren in kaart gebracht en gehanteerd als uitgangspunt voor de ontwikkeling van een preventiestrategie (Mrazek & Haggerty, 1994). Dit onderzoek levert een beperkte bijdrage aan deze cyclus.

Daarnaast kan binnen deze masterproef ook gesproken worden van een theorie-ontwikkeld onderzoek, mits gepoogd wordt een nieuw theoriefragment toe te voegen aan een bestaande theorie omtrent het ontwikkelen van suïcidaal gedrag⁷, specifiek gericht op het Belgische politiewezen (Decorte, Tieberghien, & Petintseva, 2016).

2.4. ONDERZOEKSVRAGEN

Op basis van de omschreven probleem- en doelstelling worden volgende centrale onderzoeksvragen afgeleid. Daarbij worden beschrijvende bijvragen gesteld ter concretisering van de centrale onderzoeksvraag.

1. In welke mate is er sprake van suïcidaliteit binnen de politiediensten op lokaal en federaal niveau?

Hoeveel politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau hebben te kampen (gehad) met suïcidale ideaties?

Hoeveel politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau hebben te kampen (gehad) met suïcideplannen?

Hoeveel politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau hebben reeds in het verleden een suïcidepoging ondernomen?

2. Welke aspecten, inherent aan het functioneren binnen het Belgische politiewezen, worden aangegeven als risicofactor voor het vertonen⁸ van suïcidaliteit?

3. Onder welke noemer kunnen de geïdentificeerde risicofactoren geplaatst worden binnen het integratief bio-psychosociaal model van van Heeringen?

4. Zijn politiepersoneelsleden binnen de Belgische context, op basis van de antwoorden op voorgaande vragen, effectief meer vatbaar voor het vertonen van suïcidaal gedrag in vergelijking met de algemene populatie?

BESLUIT

Kort samengevat, wordt met dit onderzoek getracht tegemoet te komen aan het gebrek aan een globaal beeld en beroepsspecifieke verklaring voor suïcidaliteit bij de Belgische politiediensten. Daartoe wordt vertrokken vanuit het integratief bio-psychosociaal model van Prof. dr. C. van Heeringen en nagegaan welke factoren, inherent aan het politiefunctioneren, onder geplaatst kunnen worden. De doelstelling wordt vertaald in vier centrale onderzoeksvragen. Eerstvolgende paragraaf bespreekt hoe de centrale begrippen worden geïnterpreteerd gedurende het onderzoek.

DEEL 2: LITERATUURSTUDIE

⁷ Zie *supra*, 2.2 Theoretisch kader, p. 8

⁸ Binnen dit onderzoek kan hoogstens gesproken worden van een correlatie tussen de risicofactor en het vertonen van suïcidaliteit, mits deze resultaten gebaseerd zijn op een momentopname. Om het te kunnen hebben over een causale relatie tussen een risicofactor en het ontwikkelen van suïcidaliteit dient een longitudinale studie te worden uitgevoerd bij dezelfde onderzoekseenheden (Pauwels, 2013; Stanley, Hom, & Joiner, 2016)

3 BEGRIPSBEPALING

Een duidelijke begripsbepaling is noodzakelijk om op het einde van de rit de resultaten op een correcte manier te interpreteren. In het komend hoofdstuk wordt aangegeven hoe de centrale begrippen worden opgevat gedurende het onderzoek, m.n. ‘suïcidaal gedrag’, ‘Belgische politiediensten’ en ‘politiegerelateerde risicofactoren’, en waarom die keuze werd gemaakt.

3.1 SUÏCIDAAL GEDRAG

3.1.3 Keuze voor dit onderzoek

Vanuit een tweeledige reden wordt binnen dit onderzoek geopteerd om te peilen naar de eerste drie fasen van het suïcidaal proces: suïcidale ideaties, suïcideplannen en de poging.

3.2 BELGISCHE POLITIEDIENSTEN

3.2.3 Keuze voor dit onderzoek

Dit onderzoek werd gevoerd bij het personeelsbestand van drie politie-eenheden. Deze zijn niet opgenomen in de steekproef vanwege specifieke kenmerken of karakteristieken, maar puur op basis van vrijwilligheid om deel te nemen aan deze masterproef (convenience sampling).

Heel wat politie-eenheden, vnl. lokale politiezones, werden aangeschreven met de vraag om deel te nemen aan dit onderzoek en de online survey te verspreiden bij de werknemers. Dit gebeurde op basis van connecties, geografische nabijheid of woonplaats. Helaas werd de vraag meerdere malen negatief beantwoord omwille van diverse redenen. Zo werd ‘enquêtemoedigheid’ vaak aangehaald als argument om geen medewerking te verlenen, wegens een andere vragenlijst of onderzoek dat gevoerd werd/wordt binnen de politiezone en er schrik was om de werknemers te overbelasten met enquêtes. Hervormingen, tijdsgebrek en dergelijke werden eveneens aangegeven als reden om deelname te weigeren. Uiteindelijk hebben de betrokken drie politie-eenheden wél positief geantwoord en deelname bevestigd aan het onderzoek.

3.3 POLITIEGERELATEERDE RISICOFACTOREN

3.3.3 Keuze voor dit onderzoek

Ten eerste moet worden benadrukt dat de behandelde risicofactoren op een heel resolute en absolute wijze zijn omschreven en de indruk wordt gegeven dat deze factoren determinerend zijn voor het volledige politiewezen. De lezer dient echter aandachtig te zijn dat dit zeker niet van toepassing is en niet iedere politieagent zichzelf overal zal in herkennen. Er werd gekozen om deze factoren en bijhorende processen op een niet-probabilistische manier te omschrijven, zodat heel duidelijk wordt wat precies bedoeld wordt en welke de meest verregaande consequenties kunnen zijn in het ervaren van deze factoren.

Ten tweede wordt toelichting gegeven bij één bepaald aspect van het politiefunctioneren die bewust niet werd opgenomen in deze selectie. In de literatuur wordt het vervullen van verschillende rollen door de politieagent binnen de samenleving aangegeven als een risicofactor voor het ontwikkelen van isolatie, middelenmisbruik, depressies en eventueel

zelfs suïcidaliteit. Er wordt namelijk van deze beroepscategorie verwacht dat men de hoedanigheid van politieagent ten allen tijde kan combineren met de rol als zoon, moeder, partner... De voorbeeldfunctie, beschikbaarheid en onregelmatigheid is prioriteit ten opzichte van alle andere engagementen, tijdsplannen en activiteiten die de persoon kan stellen. Dat vraagt van de betrokkene én zijn sociale omgeving een moeilijke evenwichtsoefening in werk en het private gebeuren (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008).

Deze masterproef betreft bewust dit aspect niet in het onderzoek, mits gepeild wordt naar die aspecten die inherent zijn aan het politiefunctioneren en aan niets anders. Deze factor betreft echter ook andere rollen die een politieagent op zich neemt en beschikt dus over een bredere scope dan in dit onderzoek beoogd wordt.

3.4 BESLUIT

Kort samengevat richt dit onderzoek zich op suïcidale ideaties, suïcideplannen en –pogingen binnen twee lokale politiezones en één gedeconcentreerde gerechtelijke directie van de federale politie. Op basis van bestaand onderzoek en literatuur werden zeven beroepsspecifieke factoren bevraagd die eventueel ervaren kunnen worden door de respondent en mogelijks een risicofactor kunnen vormen voor het vertonen van suïcidaliteit. Welke methodologie daartoe wordt gehanteerd, komt in volgend hoofdstuk aanbod.

DEEL 3 : EMIRISCH ONDERZOEK

4 METHODOLOGIE

Dit hoofdstuk omschrijft welke proces werd gevolgd om het onderzoek te voeren en op welke wijze werd geprobeerd om de onderzoeksvragen te beantwoorden op het einde van de rit. Dit heeft betrekking op de gehanteerde onderzoeksstrategieën, de onderzochte onderzoekspopulatie, de repercussies op de validiteit en betrouwbaarheid en de planning.

4.7 BESLUIT

Kort samengevat, werd een online survey afgenomen bij drie politiediensten om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Deze is het finale resultaat van een verkennend en uitgebreid literatuuronderzoek en stelde vertrouwelijkheid en anonimiteit centraal. In samenspraak met de bereidwillige politiediensten werd een procedure afgesproken om deze uit te voeren. De behaalde resultaten per gehanteerde onderzoeksstrategie worden in het volgende hoofdstuk weergegeven.

5 RESULTATEN

Onderstaand hoofdstuk bespreekt de resultaten per gehanteerde onderzoeksstrategie. Startend vanuit de bevindingen van het verkennend onderzoek, werd het literatuuronderzoek opgestart om uiteindelijk het effectieve onderzoek uit te voeren. Er wordt aangegeven welke informatie telkenmale werd afgeleid uit de behaalde resultaten om de onderzoeksvragen te beantwoorden?

5.4 BESLUIT

Allereerst werd in dit hoofdstuk een beschrijving opgesteld van de steekproef, bestaande uit socio-demografische en beroepsgerelateerde kenmerken. Daaruit blijkt dat de grootste groep respondenten mannelijk is, tussen 35 en 44 jaar oud, behoort tot het operationele kader, actief is binnen de lokale politie en reeds eenmalig veranderd is van dienst en/of graad. Daarnaast werden ook de resultaten meegegeven voor de afhankelijke variabelen suïcidale ideaties, suïcideplannen en suïcidepogingen.

De socio-demografische en beroepsgerelateerde kenmerken van de suïcidale populatie zijn overwegend corresponderend met de volledige steekproef, behoudens de leeftijd. De meerderheid van de suïcidale respondenten is namelijk tussen 45 en 54 jaar oud.

Vervolgens werden drie soorten analyses uitgevoerd op de verzamelde data om een antwoord te kunnen formuleren op de onderzoeksvragen: het berekenen van de odds ratio, ANOVA analyse en een logistische regressie analyse.

Bij het berekenen van de odds ratio werd nagegaan welke jobspecifieke factoren het risico op het vertonen van suïcidaliteit vergroten. Daaruit bleek dat de aanwezigheid van een hoge mate van confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties, het bezit van een vuurwapen problematisch aanvoelen en het veranderen van dienst en/of graad negatief ervaren dit risico doen stijgen. Voornamelijk het problematisch ervaren van het bezit van een vuurwapen behaalt een hoge score en kan beschouwd worden als een belangrijke risicofactor.

De ANOVA-analyse, waarbij getoetst werd of de suïcidale groep significant verschilt in de onafhankelijke variabelen ten opzichte van de niet suïcidale groep, toont aan dat dit contrast van toepassing is voor vijf risicofactoren. In volgorde van verschilsterkte, betreft dit: het problematisch ervaren van het bezit van een vuurwapen, het ondervinden van de informele politiecultuur, een hoge mate van confrontatie met risicovolle en/ingrijpende situaties, stress ervaren gelinkt aan organisatorische aspecten en het negatief beleven van verandering van dienst en/of graad.

Ten slotte geven de resultaten van de regressie analyses duidelijk het belang en impact aan van de risicofactor ‘het problematisch ervaren van het bezit van een vuurwapen’.

Onafhankelijk van de aanwezigheid van andere factoren, blijft deze variabele een grote verklaringswaarde behouden en is deze niet toe te schrijven aan het effect van een andere factor. Respondenten die dus aangeven dat het vuurwapen in bepaalde mate een gevaar is, hebben aldus beduidend groter risico op het vertonen van suïcidaliteit; autonoom ten opzichte van de aanwezigheid van andere risicofactoren.

6 ALGEMEEN BESLUIT

Op basis van de eerder omschreven probleem- en doelstelling en geanalyseerde resultaten wordt in dit eindhoofdstuk een antwoord geboden op de onderzoeksvragen omtrent suïcidaliteit bij politiediensten en beroepsgerelateerde risicofactoren. Vervolgens wordt in de discussie dieper ingegaan op sterktes, zwaktes en verdere aanbevelingen op basis van het empirisch onderzoek. Daarbij komt ook de persoonlijke visie en kritische reflectie van de onderzoeker aan bod.

6.1 CONCLUSIE

6.1.1 Onderzoeksvraag 1

In welke mate is er sprake van suïcidaliteit binnen de politiediensten op lokaal en federaal niveau?

Deze centrale beschrijvende onderzoeksvraag wordt opgedeeld in drie deelvragen. Het beantwoorden ervan geeft een samenvattend antwoord op de vraag in welke mate de politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau te kampen hebben met suïcidaliteit.

(-) Tabel 28. Aanwezigheid van suïcidale ideaties, suïcideplannen en suïcidepogingen bij lokale en federale politie

a. Hoeveel politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau hebben te kampen (gehad) met suïcidale ideaties?

Zoals vermeld in tabel 2 bij de algemene beschrijving van de steekproef, heeft 20.1% (N=19) van de respondenten er ooit (ernstig) aan gedacht om uit het leven te stappen, waarvan 84.1% (N=16) reeds actief binnen het Belgische politiewezen. Verder gaande op dit aantal, blijkt de grote meerderheid ervan actief binnen de lokale politie (62.5%) en de minderheid bij de federale politie (37.5%). Vijf respondenten hebben deze gedachte acuut ervaren de laatste twaalf maand actief binnen het Belgische politiewezen (31.25%).

b. Hoeveel politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau hebben te kampen (gehad) met suïcideplannen?

Van de respondenten die ooit concrete plannen heeft ontwikkeld om suïcide te plegen (N=9; 9.9%), behoort 77.8% (N=7) bij de Belgische politiediensten. Op basis van dat cijfer, blijkt nagenoeg iedere respondent actief binnen de lokale politie (85.7%) en slechts één respondent binnen de federale politie (14.3%).

c. Hoeveel politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau hebben reeds in het verleden een suïcidepoging ondernomen?

Tenslotte heeft 1.1% van de steekproef ooit een poging ondernomen gedurende zijn/haar carrière binnen het politiewezen. Deze respondent behoort tot de lokale politie.

d. In welke mate is er sprake van suïcidaliteit binnen de politiediensten op lokaal en federaal niveau?

(-) Tabel 29 Suïcidale populatie per niveau

Met het samenleggen van de laatst besproken data wordt bepaald in welke mate de politiepersoneelsleden op lokaal en federaal niveau te kampen hebben met suïcidaliteit. Daarbij is het van groot belang om dubbeltellingen te vermijden en respondenten slechts éénmaal te categoriseren als suïcidaal, ondanks deze mogelijks op meerdere variabelen positief hebben geantwoord. Uit tabel 29 kan geconcludeerd worden dat de meeste suïcidale respondenten enkel te kampen hebben (gehad) met suïcidale ideaties en nog geen suïcideplannen of -poging hebben gemaakt of ondernomen in het verleden (56.25%). Slechts één respondent heeft reeds alle drie de fases van het suïcidaal proces doorlopen. Kijkend naar het niveau waartoe de respondenten behoren binnen het Belgische politiewezen, behoort 62.5% van de totale suïcidale groep tot de lokale politie en 37.5% tot de federale politie.

Afgaande op de absolute aantallen blijkt dat voornamelijk de lokale politie te kampen heeft met suïcidale werknemers (tien lokaal vs. zes federaal). Dit dient echter genuanceerd te worden, vermits de survey overwegend werd toegestuurd naar politiediensten op het lokale niveau en het bijgevolg niet verrassend is dat deze in grotere aantallen aanwezig is. Deswege dienen deze cijfers beoordeeld te worden in vergelijking met de verdeling lokaal-federaal binnen de volledige steekproef. Respectievelijk 67 en 24 respondenten van de lokale en federale politie werden bevraagd. Proportioneel komt dit neer op ongeveer 15% van de lokale en 25% van de federale politieagenten die suïcidaal (geweest) zijn. Niet de lokale politie, maar de federale politie heeft aldus op dit moment in verhouding meer te kampen met suïcidale werknemers.

Niettegenstaande de bescheiden grootte van de steekproef, zijn toch aanzienlijk hoge cijfers behaald met betrekking tot de mate van de suïcidaliteit bij de bevraagde politiediensten. Zestien respondenten geven aan geconfronteerd (geweest) te zijn met suïcidaliteit, variërend binnen het suïcidaal proces. Dit is onverwacht schrikwekkend en bevestigt de noodzakelijkheid en urgentie van onderzoek naar deze problematiek. Alhoewel het in deze masterproef niet bestudeerd wordt, is de verdeling van suïcidale politiewerknemers tussen de lokale en federale politie een onontgonnen aspect ervan en biedt het nog veel ruimte voor een nieuw type onderzoek. Welk politieniveau en/of dienst werkt het ontwikkelen van suïcidaliteit het meest in de hand? Wat is inherent aan desbetreffend niveau om dit te bewerkstelligen? Welke factoren kunnen eraan gerelateerd worden? Zijn deze factoren te verhelpen of juist noodzakelijk voor de uitoefening van de functie? Etc.

6.1.2 Onderzoeksvraag 2

Welke aspecten, inherent aan het functioneren binnen het Belgische politiewezen, worden aangegeven als risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit?

Op basis van bestaande onderzoeken en literatuur werden de zeven risicofactoren geïdentificeerd en getoetst in een vragenlijst om na te gaan in welke mate deze ervaren worden door de respondenten (Algemene Directie Humanisering van de Arbeid, 2010; Bourdeaud'hui, Janssens, & Vanderhaeghe, 2004; Crowne & Marlowe, 1960; Federale Politie, 2008; Freeman, Clothier, Thornton, & Keese, 1994; Hansez & De Keyser, 2000; Kraan, Dhondt, Houtman, Nelemans, & de Vroome, 2000; McCreary & Thompson, 2006; Zeitz, Johannesson, & Ritchie, 1997). Steunend op statistische analyses werd nagegaan of deze gecorreleerd zijn aan het vertonen van suïcidaliteit.

Stressfactoren gelinkt aan de organisatie

Binnen dit onderdeel werd gepeild naar hoezeer de respondent stress en frustraties ervaart betreffende organisatorische problemen, bijvoorbeeld al dan niet voldoende werkoverleg, goed onderhouden materialen, belemmeringen door bureaucratie etc.

Alhoewel suïcidale respondenten gemiddeld meer dergelijke stress ervaren dan niet suïcidale respondenten, kan slechts 4.8% van de totale variantie van deze variabele verklaard worden op basis van het al dan niet suïcidaal zijn. Bovendien blijkt deze risicofactor zo goed als niet, en eveneens niet significant, gecorreleerd aan suïcidaliteit. Het al dan niet ondervinden van stress, gelinkt aan organisatorische problemen is aldus géén risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

Het ter beschikking hebben van vuurwapens

Ten tweede werd onderzocht of de respondent op een bepaalde manier negatieve ervaring heeft met het ten allen tijde toegang hebben tot een vuurwapen. Dit heeft betrekking op onder andere het dienstwapen regelmatig buiten de uren dragen, het gevoel hebben dat het een gevaar kan betekenen voor uw eigen veiligheid, vraag om het dienstwapen niet mee te brengen naar huis etc.

De Cronbach's alpha waarde van deze schaal is relatief laag. Elke analyse toont echter een duidelijke én significante correlatie aan tussen deze factor en het vertonen van suïcidaliteit. Suïcidale respondenten vertonen gemiddeld beduidend meer negatieve ervaringen omtrent het wapen als een mogelijk gevaar dan niet suïcidale respondenten. Bovendien kan maar liefst 17.5% van de totale variantie van deze variabele verklaard worden op basis van het al dan niet suïcidaal zijn. Deze factor is dan ook zeer sterk significant gecorreleerd aan het vertonen van suïcidaliteit. Alsook de logistische regressie analyse toonde aan dat de waarde van het verklaringsmodel van suïcidaliteit aanzienlijk stijgt met inbegrip van deze factor.

Het op een bepaalde manier negatief ervaren van het ter beschikking hebben van een vuurwapen is aldus, ondanks de lagere Cronbach's alpha waarde, een duidelijke risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

Fundamentele veranderingen van dienst en/of graad

Vervolgens werd bij deze factor ten eerste bevraagd of de respondent reeds ooit veranderd heeft van dienst (bijv. van onthaalwerking naar interventiedienst) en/of graad (bijv. van commissaris naar hoofdinspecteur). Indien ja, werd nagegaan hoe deze verandering werd ervaren, bijvoorbeeld op vlak van waardering door collega's en leidinggevenden, de opleiding om dit te kunnen bewerkstelligen, eventuele negatieve financiële gevolgen etc.

Suïcidale respondenten hebben het veranderen van dienst en/of graad gemiddeld meer negatief ervaren dan niet suïcidale respondenten. Op basis van het al dan niet suïcidaal zijn, kan 6% van de totale variantie van deze variabele verklaard worden. Bovendien is deze factor sterk significant gecorreleerd aan het suïcidaal zijn. Het negatief ervaren van veranderen van dienst en/of graad is aldus een risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

Confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situatie

De kans dat politieagenten geconfronteerd worden met risicovolle en/of ingrijpende situaties is door de aard van hun beroep nu eenmaal groter dan bij de algemene populatie (Spee et al., 2015). Deswege werd bekeken hoe recent en in welke mate de respondent tien dergelijke gebeurtenissen reeds heeft meegemaakt.

Alhoewel suïcidale respondenten gemiddeld meer geconfronteerd geweest zijn met risicovolle en/of ingrijpende situaties dan niet suïcidale respondenten, kan slechts 5.5% van de totale variantie van deze variabele verklaard worden op basis van het al dan niet suïcidaal zijn. Toch is deze factor sterk significant gecorreleerd aan het suïcidaal zijn. In een hoge mate geconfronteerd worden met risicovolle en/of ingrijpende situaties is aldus een risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

Onvoorspelbaarheid van gebeurtenissen en een ad hoc werkpatroon

Daaropvolgend werd gepeild naar de mate waarin de respondent het vermoedelijke onvoorspelbaar en ad hoc karakter van het werken binnen het Belgische politiewezen als belastend ervaart. Dit heeft betrekking op een te grote werklast, vaak gestoord worden, het al dan niet verenigbaar zijn met het gezinsleven, het vaak stand-by zijn etc.

Suïcidale respondenten ervaren dit karakter van het werkpatroon gemiddeld niet meer als belastend dan niet-suïcidale respondenten. Bovendien kan zo goed als niets van de totale variantie van deze variabele verklaard worden op basis van het al dan niet-suïcidaal zijn. Overigens blijkt deze risicofactor zo goed als niet, en eveneens niet significant, gecorreleerd aan suïcidaliteit. Het al dan niet ondervinden van het onvoorspelbaar en ad hoc karakter van het werkpatroon als belastend is aldus géén risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

De informele politiecultuur

In dit voorlaatste onderdeel werd onderzocht of de respondent wel degelijk de presumptieve informele politiecultuur gewaarwordt, waarin hulp vermoedelijk een teken is van zwakheid en het moeilijk is om met problemen terecht te kunnen (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008). Dit verwijst naar directe leiding en collega's om hulp kunnen vragen, de mate waarin persoonlijke problemen en negatieve gevoelens besproken kunnen worden en zo meer.

Ondanks dat suïcidale respondenten gemiddeld meer deze informele politiecultuur ervaren dan niet-suïcidale respondenten en toch 6.8% van de totale variantie van deze variabele verklaard kan worden op basis van het al dan niet-suïcidaal zijn, blijkt deze factor niet significant gecorreleerd te zijn aan suïcidaliteit. Het al dan niet ervaren van deze informele politiecultuur is aldus géén risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

Behoeft aan sociale goedkeuring

Ten slotte werd nagegaan of de eerder onderzochte vaststelling klopt (Spee et al., 2015) en de respondent werkelijk vaak nood heeft aan sociale goedkeuring door collega's, leidinggevenden en/of samenwerkingspartners.

Deze schaal kent een heel lage Cronbach's alpha waarde en moet daardoor met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Suïcidale respondenten hebben gemiddeld niet meer behoefte aan sociale goedkeuring dan niet-suïcidale respondenten. Bovendien kan slechts 2.6% van de totale variantie van deze variabele verklaard worden op basis van het al dan niet-suïcidaal zijn.

Daarenboven blijkt deze risicofactor matig, maar niet significant gecorreleerd aan suïcidaliteit. Het al dan niet behoefte hebben aan sociale goedkeuring is aldus duidelijk géén risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

6.1.2.1 Antwoord op de onderzoeksvraag

Baserend op bovenstaande uiteenzetting kan geconcludeerd worden dat drie aspecten, inherent aan het functioneren binnen het Belgische politiewezen, aangegeven worden als risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit.

Ten eerste wordt het ter beschikking hebben van een vuurwapen, net zoals in meerdere empirische onderzoeken, aangetoond als risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Kaplan, McFarland, & Huguet, 2009; Kapusta et al., 2010; Mark & Douglas, 2013). De conclusies van de aangehaalde onderzoeken geven echter

de correlatie aan tussen suïcidaal gedrag en het dienstwapen op basis van het aantal effectieve suïcides die ermee gepleegd worden, terwijl in dit onderzoek het verband is nagegaan tussen negatieve ervaringen met het ter beschikking hebben van het vuurwapen en het vertonen van suïcidaliteit. Ondanks er aldus is vertrokken vanuit een andere optiek, is de zwaarwichtigheid van deze risicofactor opnieuw aangetoond.

Ten tweede blijkt, ondanks binnen iedere beroepssector personen een job wisseling ondergaan, het negatief ervaren van deze verandering binnen het politiewezen risicovol voor het vertonen van suïcidaliteit. Enige onderzoeken hebben dit reeds aangetoond en trachtten onderliggende redenen te achterhalen (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Stanley, Hom, & Joiner, 2016; Violanti, Castellano, O'Rourke, & Paton, 2006). Dit empirisch onderzoek bevestigt de aanwezigheid van deze risicofactor.

Ten slotte werd reeds meerdere malen blootstelling aan risicovolle en/of ingrijpende situaties bewezen als risicofactor (Maguen et al., 2009; Mark & Douglas, 2013; Spee et al., 2015; Stanley, Hom, & Joiner, 2016). Een hoge mate van confrontatie kan, al dan niet indirect met het ontwikkelen van een depressie en/of posttraumatische stressstoornis, de kans op suïcidaliteit verhogen. Dit onderzoek bekrachtigt eveneens deze risicofactor.

De resultaten op deze onderzoeksvraag zijn terzelfdertijd niet onverwacht en toch ietwat verrassend. Ten eerste maakt het lezen van bestaande literatuur duidelijk dat het vuurwapen een berucht onderwerp is, waarvan de correlatie met suïcidaal gedrag heel vaak wordt aangetoond (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Kaplan, McFarland, & Huguet, 2009; Kapusta et al., 2010; Mark & Douglas, 2013; O'Hara, Violanti, Levenson, & Clark, 2013). Dit resultaat is, ondanks de andere invalshoek van dit onderzoek, niet verbazingwekkend en bevestigt enkel maar de vele bestaande onderzoeken inzake dit onderwerp.

Vervolgens wordt de confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties, al dan niet binnen het kader van een politiefunctie, eveneens veelvuldig aangegeven als risicofactor voor suïcidaliteit (Maguen et al., 2009; Mark & Douglas, 2013; Portzky, Van Autreve, & Van Heeringen, 2010; Spee et al., 2015; Stanley, Hom, & Joiner, 2016). Het zou merkbaar geweest zijn indien met dit onderzoek een negatieve correlatie tussen deze twee facetten zou bekomen zijn. De analyses confirmeren aldus aan de bestaande literatuur.

Verder is het identificeren van het negatief ervaren van verandering van dienst en/of graad als risicofactor toch enigszins verrassend. Binnen en tussen alle sectoren vinden wisselingen plaats tussen functies en veranderen personen van job (Jacobs, De Cuyper, Heylen, & De Rick, 2013; Valgaeren, 2005; Vandekerckhove, Struyven, & Heylen, 2013). Het is bovendien niet ondenkbaar dat ook daar bepaalde personen moeilijkheden ervaren bij het veranderen van functie. De vraag kan dan ook gesteld worden of de gegeven correlatie inherent is aan het Belgische politiewezen of dit gegeneraliseerd kan worden naar job wisselingen in het algemeen, ongeacht de sector? Binnen deze scriptie kan daar vanzelfsprekend geen enkele uitspraak over gedaan worden, maar het biedt echter wel mogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek. Binnen welke sectoren kan veranderen van job gecorreleerd worden aan suïcidaliteit? Is dit inherent aan het Belgisch politiewezen? Welke beroepsgerelateerde en persoonsgebonden factoren kunnen daarmee in verband gebracht worden? Hoe kunnen werkenden beter begeleid worden om dit te vermijden? ...

6.1.3 Onderzoeksvraag 3

Onder welke noemer kunnen de geïdentificeerde risicofactoren geplaatst worden binnen het integratief bio-psychosociaal model van van Heeringen ter verklaring van suïcidaal gedrag?

Het integratief bio-psychosociaal model van van Heeringen (zie Bijlage 4, p. 101) gaat er van uit dat suïcidale personen een altijd aanwezige kwetsbaarheid ontwikkelen voor suïcidaal gedrag door twee soorten voorbeschikkende factoren, nl. biologische en psychologische karakteristieken. Bepaalde uitlokkende factoren, zoals sociale factoren en psychiatrische factoren, kunnen dan potentieel suïcidale ideaties en gedragingen teweegbrengen bij kwetsbare individuen.

De aanwezigheid van deze risicofactoren onder de vorm van permanente kwetsbaarheid en/of uitlokking in combinatie met de afwezigheid van beschermende factoren, genereert een aanzienlijk gevaar op suïcidale ideaties. De uiteindelijke ontwikkeling van suïcidale ideaties naar effectieve handelingen wordt gedetermineerd door de aanwezigheid van drempelverlagende en de afwezigheid van drempelverhogende factoren. Hierdoor is de stap voor het individu om daadwerkelijk handelingen te stellen aanzienlijk kleiner (van Heeringen, 2007).

Iedere geïdentificeerde risicofactor kan dan ook onder een noemer binnen dit model geplaatst worden. Afgezien van de uitgevoerde analyses, die niet toelaten om een oordeel te vellen over de exacte relatie tussen deze factoren en het vertonen van suïcidaliteit, worden evenwel hypothesen opgesteld om de correlatie te verklaren. Deze zijn geconcipieerd op basis van bestaande literatuur en elementen uit het theoretisch kader. De aannames kunnen dus niet als waar worden aanzien, maar bieden ruimte voor verder wetenschappelijke onderzoek.

Het ter beschikking hebben van een vuurwapen

Mits binnen dit onderzoek enkel is vastgesteld of er een correlatie is tussen het vertonen van suïcidaliteit en het negatief ervaren van het ter beschikking hebben van een vuurwapen, is het onmogelijk om een uitspraak te doen over de oorzaak-gevolg relatie tussen deze twee variabelen (Pauwels, 2012). De bestaande literatuur met betrekking tot de risicofactoren voor effectieve suïcide stellen echter dat het ter beschikking hebben van een wapen een hoger risico genereert dat de persoon overgaat tot effectieve suïcide. Het wapen dient als een drempelverlagende factor, eens de suïcidale ideaties aanwezig zijn, om een suïcidale handeling te stellen (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Kaplan, McFarland, & Huguet, 2009; Kapusta et al., 2010; Mark & Douglas, 2013).

Ondanks dat in deze scriptie niet gesproken wordt over effectieve suïcides, kan verondersteld worden dat laatstgenoemde redenering ook van toepassing is bij het vertonen van suïcidaliteit. De hypothese wordt dan dat suïcidale personen, doordat ze suïcidaal zijn, het ter beschikking hebben van een vuurwapen als iets negatiefs ervaren en dit op zijn beurt de personen verder brengt in het suïcidaal proces. Uit onderstaande data blijkt dan ook dat 13.2% van de respondenten soms tot altijd het gevoel heeft dat het dienstwapen een gevaar betekent voor zichzelf en 5.5% soms overwogen heeft om uit het leven te stappen met het dienstwapen.

De beschikbaarheid van het vuurwapen kan aldus tezelfdertijd beschouwd worden als een uitlokkende factor (verder ontwikkelen in het suïcidaal proces) en een drempelverlagende factor (overgaan tot suïcidaal gedrag).

(-) Tabel 30. Antwoorden statements het ter beschikking hebben van een vuurwapen (N(%))

Fundamentele veranderingen van dienst en/of graad

Het negatief ervaren van het veranderen van dienst en/of graad kan beschouwd worden als een uitlokkende factor, die kan dienen als trigger en bijdragen aan het ontwikkelen van suïcidale ideaties en gedragingen. Onderstaande tabel toont aan dat, van de respondenten die reeds dergelijk veranderd zijn, 26.5% vindt dat hij/zij onvoldoende en ongeschikte opleiding krijgt om hogerop te geraken en 23.5% zich niet gewaardeerd voelt door zijn huidige leidinggevende. Dit en het feit dat 17.7% negatieve gevolgen heeft ervaren door het veranderen en zich ook door zijn vroegere leidinggevende niet gewaardeerd voelde, kunnen deze negatieve ervaring en enorme stress teweegbrengen.

Waarom dit negatief ervaren bij de ene persoon kan leiden tot suïcidaliteit en bij de andere niet, is mogelijks te verklaren door de hypothese dat de aanpak om ermee om te gaan gelinkt is aan biologische en psychologische karakteristieken van een individu. Een hyperactieve hypothalamo-hypofysaire as en enorm hoge activiteit van het noradrenerge systeem heeft namelijk een negatieve invloed op de reactiewijze op stress. Ook psychologische karakteristieken van een individu, zoals pessimisme, hopeloosheid en gebrek aan probleemoplossend vermogen, kunnen bepalend zijn voor het al dan niet ontwikkelen van suïcidaliteit (van Heeringen, 2007).

(-) Tabel 31. Antwoorden statements fundamentele verandering van dienst en/of graad

Confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties

Niettegenstaande dat, door de aard van de job, de kans nu eenmaal groter is dat politieagenten geconfronteerd worden met risicovolle en/of ingrijpende situaties, kan dit nog steeds een grote impact hebben op het individu. Dergelijke ervaringen worden namelijk eveneens aanzien als een uitlokkende factor voor het ontwikkelen van suïcidaliteit.

De geregelde confrontatie met lijden en dood van anderen en/of zichzelf, kan een zodanige indruk nalaten en de perceptie van het individu op het 'leven versus dood' op een negatieve manier beïnvloeden (Stanley, Hom, & Joiner, 2016). Het verhoogt het risico op PTSD, depressies en middelenmisbruik en kan het suïcidaal proces stimuleren (Spee et al., 2015).

Deze wisselwerking is hypothetisch te herleiden tot de biologische en psychologische karakteristieken van een individu. Foutieve en/of zwakke copingmechanismen, impulsiviteit en een gebrek aan probleemoplossend vermogen zijn onder andere karaktertrekken die een individu kwetsbaar maken voor dergelijke situaties en daarmee ook voor de ontwikkeling van suïcidaliteit. Hoe groter de voorbeschikte kwetsbaarheid van een individu voor het ontwikkelen van suïcidaliteit, hoe minder in staat om dergelijke situaties aan te gaan en te plaatsen.

6.1.4 Onderzoeksvraag 4

Zijn politiepersoneelsleden binnen de Belgische context, op basis van de antwoorden op voorgaande vragen, effectief meer vatbaar voor het vertonen van suïcidaal gedrag in vergelijking met de algemene populatie?

Mits het derde en laatste onderdeel van de survey inzake prevalentie van suïcidaliteit werd opgesteld op basis van de nationale gezondheidsenquête 2013 (Van Der Heyden &

Charafeddine, 2014), werd geopteerd om de onderzoeksresultaten te vergelijken met desbetreffende cijfergegevens. Zoals vermeld werd binnen dit onderzoek expliciet gekozen om de aanwezigheid van suïcidale plannen afzonderlijk te bevragen. De gezondheidsenquête maakt echter geen onderscheid tussen suïcidale ideaties en plannen. Ter vergelijking worden dan ook de data omtrent suïcidale plannen opgenomen onder de noemer 'suïcidale ideaties'.

(-) Figuur 3. Suïcidaliteit: algemene populatie vs Belgische politiediensten

De resultaten van de nationale gezondheidsenquête tonen aan dat 14% van de Belgische bevolking (15 jaar of ouder) reeds ooit ernstig overwogen heeft om zichzelf van het leven te beroven. Daarvan heeft iets meer dan een derde van de respondenten (5% van de bevolking) de afgelopen twaalf maanden voor de bevraging ermee te kampen gehad (Van Der Heyden & Charafeddine, 2014). Bij de politiediensten heeft reeds 17.6% ooit (ernstig) overwogen om uit het leven te stappen, waarvan bijna een derde (5.5% van de populatie) de afgelopen twaalf maanden. Bij vergelijking van de data omtrent suïcidepogingen, valt op dat 4.2% van de bevolking reeds een poging heeft ondernomen om uit het leven te stappen (0.4% de afgelopen twaalf maanden) (Van Der Heyden & Charafeddine, 2014), terwijl dat slechts 1.1% bedraagt bij de politiediensten en niemand de afgelopen twaalf maanden.

Deze vergelijking kan bijdragen aan de heersende onenigheid binnen de bestaande literatuur over de kwetsbaarheid van politieagenten voor suïcide ten opzichte van de algemene populatie. Bepaalde onderzoeken ontkennen deze toegenomen vatbaarheid (Hem, Berg, & Ekeberg, 2001; Kapusta et al., 2010; Loo, 2003; Marzuk, Matthew, Leon, Portera, & Tardiff, 2002; Mishara & Martin, 2012), andere bevestigen daarentegen de verhoogde kwetsbaarheid van deze beroeps categorie (Cuvelier, Heuskin, & Bourdoux, 2008; Encrenaz et al., 2016; Stanley, Hom, & Joiner, 2016; van Beek, Taris, & Schaufeli, 2013; Violanti, 2007).

Dit onderzoek geeft eerder aan dat politiediensten binnen de Belgische context wel degelijk kwetsbaarder zijn voor het vertonen van suïcidaliteit, m.n. het cijfer inzake suïcidale ideaties ligt 3.6% hoger t.o.v. de algemene populatie. Wanneer echter gekeken wordt naar effectief suïcidaal gedrag (pogingen), is deze vaststelling niet meer van toepassing. Dezelfde nuancering is terug te vinden in de conclusie van de grootschalige enquête 'Werkstress en politie is politiestress?' bij de Belgische geïntegreerde politie in april-mei 2006. Beide data bieden echter niet de mogelijkheid om deze discrepantie te verklaren en laten ruimte om dit in dit toekomstig onderzoek aan te kaarten. Een van de belangrijkste beroepsspecifieke factoren die kunnen bijdragen aan die verhoogde kwetsbaarheid is het ter beschikking hebben van een vuurwapen.

6.2 DISCUSSIE

6.2.1 Sterktes van het empirisch onderzoek

6.2.1.1 Methodologische sterktes

Een van de belangrijkste sterktes binnen dit onderzoek is de wijze waarop de anonimiteit en vertrouwelijkheid ten allen tijde bewaard is gebleven. Deswege werd gewerkt met een online survey en worden de ruwe data op geen enkel moment en onder geen enkele omstandigheid publiekelijk gemaakt. Bovendien werd een derde ingeschakeld om toegangscodes te verspreiden bij een bepaalde politiedienst opdat de onderzoeker toch maar niet kan achterhalen wie met welke code de survey heeft ingevuld en hebben meerdere respondenten

gevraagd een persoonlijk verslag te verkrijgen zodat hun belangstelling niet wordt geuit aan de verantwoordelijke.

Ten tweede heeft het gebruik van een online survey het voordeel dat de interne betrouwbaarheid goed scoort. Indien dezelfde vragenlijst bij dezelfde respondenten op soortgelijke wijze zou worden afgenomen, kan verondersteld worden dat gelijkaardige resultaten met betrekking tot de suïcidaliteit en aanwezige risicofactoren zouden behaald worden. De onderzoekster heeft geen enkel face-to-face of online contact gehad met respondenten tijdens de afname en iedere deelnemer verwierf dezelfde informatie om vrijwillig aan dit onderzoek deel te nemen. Bijgevolg werd de tendens op sociale wenselijkheid en foutieve zelfrapportage gereduceerd (de Leeuw, 2008).

Ten derde laat deze vorm van kwantitatief onderzoek toe om met behulp van statistische analyses na te gaan of onze resultaten op toeval berusten of effectief van toepassing zijn op de bestudeerde populatie (Pauwels, 2012). Zo blijken het negatief ervaren van het bezit van een wapen, het negatief ondervinden van veranderen van dienst en/of graad en in een hoge mate geconfronteerd worden met risicovolle en/of ingrijpende situaties wel degelijk van toepassing te zijn als risicofactor voor het vertonen van suïcidaliteit. De cijfergegevens geven een beeld over de omvang van de problematiek van suïcidaliteit binnen de bestudeerde steekproef en maken weinig andere interpretaties mogelijk.

6.2.1.2 Sterktes met betrekking tot resultaten

Allereerst is dit onderzoek er toch in geslaagd om op een volledige steekproef van 91 respondenten te achterhalen dat gedurende zijn/haar carrière binnen het Belgische politiewezen 17.6% er ooit ernstig aan gedacht heeft, 7.7% ooit concrete plannen heeft ontwikkeld en 1.1% ooit een poging heeft ondernomen om uit het leven te stappen. Ondanks de gevoeligheid en het onbespreekbaar karakter van de bevraagde materie hebben respondenten evenwel deze informatie met de onderzoeker gedeeld en de inspanning gedaan om de survey te vervolledigen. Bovendien blijkt duidelijk, door de steeds sterke scores op statistische analyses, dat het ter beschikking hebben van een vuurwapen gecorreleerd kan worden aan suïcidaliteit. Daarnaast blijken ook factoren als confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties en de wijze waarop het veranderen van dienst en/of graad wordt ervaren, de nodige aandacht te verdienen.

Ten tweede laten gebrekkige registratie en tegensprekend cijfermateriaal het niet toe om een sluitend beeld te geven van dit fenomeen bij lokale en federale politiediensten, ondanks de harde realiteit van enig cijfermateriaal, maatschappelijke belangstelling en wetenschappelijke indicaties. Met dit onderzoek wordt toch een belangrijke aanzet gegeven om tegemoet te komen aan het gebrek aan globale beeldvorming en beroepsspecifieke verklaring van suïcidaliteit bij politiediensten binnen de Belgische context.

De resultaten tonen aan dat onderzoek naar deze problematiek geen overbodigheid is en het cruciaal is om politiediensten te bestuderen naar suïcidaliteit en beroepsgerelateerde factoren die daaraan gecorreleerd kunnen worden. Een accurate en genuanceerde beeldvorming is namelijk noodzakelijk om preventiestrategieën te kunnen richten op risico- en beschermende factoren en de problematiek op een correcte manier te kunnen benaderen (Mrazek & Haggerty, 1994). Met deze scriptie is hopelijk het startschot gegeven om dit te realiseren.

Ten slotte is met deze studie de problematiek omtrent suïcidaliteit aan bod gekomen bij de ondervraagde politiediensten en heeft dit mogelijks de taboesfeer doorbroken. De herhaaldelijke communicatie naar de politie-eenheden en het ter beschikking stellen van de survey kan ervoor gezorgd hebben dat dit een gespreksonderwerp werd binnen de wandelgangen en bepaalde personen bewust werden gemaakt van deze materie. De resultaten geven de deelnemende diensten dan ook belangrijke informatie over de stand van zaken omtrent suïcidaliteit en hoe personeelsleden hun huidige werking binnen het politiewezen ervaren. Daartoe zal gedetailleerde informatie verleend worden aan de deelnemende eenheden om op verder te werken en initiatieven te nemen inzake preventie en sensibilisering.

Aansluitend kan het niet enkel op dienstniveau, maar ook op individueel niveau een positieve evolutie teweeggebracht hebben. Respondenten werden misschien door het invullen van de survey bewust van hun eigen problematiek en geconfronteerd met hun zwakker psychisch welzijn. De noodzaak aan hulp werd mogelijk ingezien en de stap naar ondersteuning gereduceerd.

6.2.2 Beperkingen van het empirisch onderzoek

6.2.2.1 Methodologische beperkingen

Allereerst is dit onderzoek tot stand gekomen aan de hand van een convenience sampling en werden enkel op basis van vrijwilligheid drie politie-eenheden opgenomen in de steekproef. Twee lokale zones en één FGP, samen 244 werknemers, kregen toegang tot de survey. Finaal zijn 91 respondenten opgenomen in de statistische analyses. Dit betekent dat deze steekproef niet representatief is voor de Belgische politiediensten, als de volledige onderzoekspopulatie. Er werd op geen enkele wijze rekening gehouden met de geslachtsverdeling, de verdeling federaal-lokaal, de leeftijdsspreiding, ... De behaalde resultaten zijn aldus niet te veralgemenen naar het volledig Belgische politiewezen (Pauwels, 2013) .

Vervolgens werden deze analyses uitgevoerd op een relatief kleine steekproef. Op een totale populatie van 48 804 personen werden 91 respondenten bevraagd naar suïcidaliteit en beroepsgerelateerde risicofactoren. Dit komt erop neer dat de bevindingen slechts in geringe mate, of zelfs niet, gelden voor de volledige onderzoekspopulatie (Pauwels, 2013). Bovendien kan dit een verklaring zijn voor de verschillende niet significante resultaten en de tegenvallende bevindingen bij de logistische regressie analyse (Cramer & Howitt, 2004).

Ten slotte is het van belang dat deze resultaten niet geïnterpreteerd worden als een sluitende verklaring voor het ontwikkelen van suïcidaliteit door individuen, werkzaam binnen het Belgische politiewezen. Dit fenomeen is daartoe te complex en geen enkele factor is determinerend (van Hemert et al., 2012). Allereerst zijn de geïdentificeerde risicofactoren aldus absoluut onvoldoende om deze problematiek te kunnen duiden. Heel wat andere determinanten, bijvoorbeeld persoonlijke karakteristieken van de respondenten, zijn in dit onderzoek niet in rekening genomen. Bovendien werd slechts een beperkte selectie gemaakt van bevraagde beroepsgerelateerde factoren en zijn andere cruciale elementen niet bevraagd geweest. Daarenboven werd niet gepeild naar interactie-effecten, waarbij wordt nagegaan of een bepaalde risicofactor een sterker effect heeft op suïcidaliteit afhankelijk van een andere variabele die hier niet werd onderzocht.

6.2.2.2 Beperkingen met betrekking tot resultaten

De resultaten dienen met een bepaalde voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Ten eerste kan een vraagteken geplaatst worden bij het omzetten van de nominale, afhankelijke variabele suïcidaliteit naar een dichotome variabele (al dan niet suïcidaal). Om deze masterproef niet te ver te leiden en de onderzoeksvragen klaar en duidelijk te beantwoorden, werd geopteerd om de respondenten die positief antwoordden op ‘Ja, gedurende mijn volledige carrière binnen het Belgische politiewezen’ eveneens onder te brengen onder de suïcidale populatie. Deze respondenten hebben tevens de vragen met betrekking tot de risicofactoren vervolledigd, afgaande op de situatie vandaag. Er kan dus niet met zekerheid worden gesteld dat deze antwoorden reeds van toepassing waren op het moment dat de respondenten te kampen hadden met suïcidaliteit. Een individu kan twintig jaar terug gedacht hebben om uit het leven te stappen, maar de factoren toen verschillend ervaren hebben dan nu.

Ten tweede is toch heel wat interessante informatie verloren gegaan met het samenvoegen van de statements en het omzetten van de onafhankelijke variabelen in een dichotome variabele op basis van de mediaan. De antwoordscores op de afzonderlijke statements kunnen ook relevante informatie opleveren, hetzij binnen het kader van dit onderzoeksopzet, hetzij voor de betrokken politiediensten. Daarbij aansluitend zijn de data over niet suïcidale respondenten evenzeer frappant om een beeld te schetsen over hoe het politiefunctioneren door de werknemers wordt ondergaan.

Tot slot heeft deze scriptie betrekking op een beschrijvend en verkennend onderzoek naar risicofactoren, inherent aan het politiewezen, voor het vertonen van suïcidaliteit. Dit impliceert dat de gebruikte analyses enkel richtinggevend zijn en geen sluitende informatie geven over de specifieke relatie tussen die risicofactoren en het fenomeen. Met dit onderzoek is enkel vastgesteld dat het bezit van een vuurwapen, veranderen van dienst en/of graad en confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties gecorreleerd zijn aan het vertonen van suïcidaliteit. Waarom en hoe deze zich ten opzichte van elkaar verhouden is niet te bepalen en vraagt diepgaandere en gesofisticeerdere statistische technieken zoals een PAD-analyse of Structural Equation Modeling (Cramer & Howitt, 2004). Deze technieken zijn echter nooit aan bod gekomen in de opleiding.

6.2.3 Aanbevelingen

De sterktes en limitaties genereren aanbevelingen, zowel op methodologisch vlak als op basis van de resultaten.

6.2.3.1 Methodologische aanbevelingen

Dit huidige onderzoek genereert een kader om verder onderzoek uit te werken en dit fenomeen dieper en grondiger te bestuderen. Na afloop van de survey werden echter enkele methodologische tekortkomingen duidelijk en dienen deze in toekomstig onderzoek opgevangen te worden.

Allereerst werden, ondanks het gebruik van bestaande en gevalideerde vragenlijsten, lage Cronbach's alpha scores behaald voor de schalen van twee bevraagde risicofactoren (nl. het ter beschikking hebben van een vuurwapen en de behoefte aan sociale goedkeuring). Het bereiken van de gesuggereerde waarde 0.80 is echter noodzakelijk om met zekerheid de bevraagde items te mogen samennemen tot één schaal (Pauwels, 2012). Toekomstig

onderzoek dient dan ook vooraf deze waardes te bepalen en na te gaan of bepaalde items toegevoegd of geëlimineerd moeten worden.

Voorts kan in volgend grootschalig onderzoek de survey uitgebreid worden op de diverse facetten. Er kan dieper ingegaan worden op de bevroegde risicofactoren door meer items op te nemen per factor en er kunnen nieuwe beroepsgerelateerde componenten aan toegevoegd worden. Gezien de complexiteit van het fenomeen is het ook een optie om persoonsgebonden factoren te bevroegen in de survey, zoals levensgebeurtenissen, impulsiviteit, psychiatrische stoornissen en copingmechanismen (Portzky, van Autreve, & van Heeringen, 2010). Op die manier kan een veel completer beeld geschetst worden van deze synergetische problematiek.

Ten slotte biedt dit kwantitatief onderzoek op basis van een survey voldoende ruimte om bijkomend kwalitatief onderzoek te voeren met behulp van interviews. Een gesprek aangaan met bijvoorbeeld suïcidale respondenten kan heel relevante informatie opleveren om de statistische resultaten te kaderen en waarom vragen te beantwoorden (Evers, 2015). Waarom ervaren sommige respondenten soms hun dienstwapen als een gevaar voor hun eigen veiligheid? Hoe komt het dat de betrokkene zich niet gewaardeerd voelt door zijn leidinggevende?

6.2.3.2 Aanbevelingen op basis van de resultaten

De resultaten zijn duidelijk en veelzeggend: er is dringend nood aan grootschaliger en grondiger onderzoek naar het fenomeen van suïcidaliteit bij de Belgische politiediensten. Dit kleinschalig onderzoek alleen al genereert onverwacht alarmerende bevindingen en wijst op de hoogdringendheid van een diepgaande beeldvorming, te veralgemenen naar de volledige onderzoekspopulatie. De huidige context, waarbij politiediensten geconfronteerd worden met een enorme druk en constante aanpassingen, maakt dit nog meer noodzakelijk.

Dergelijk uitgevoerd onderzoek dient op grote schaal uitgevoerd te worden om een valide en betrouwbaar beeld te krijgen op de problematiek. Dit impliceert dat niet enkel gepeild moet worden naar suïcidale ideaties, plannen en pogingen, maar dat ook effectieve suïcides, als fatale afloop van het suïcidaal proces, uniform dienen geregistreerd te worden. Dergelijk registratiesysteem laat toe eventuele evoluties in suïcides waar te nemen en mogelijke oorzaken te achterhalen. Dit biedt de mogelijkheid om effectieve en efficiënte preventiestrategieën op te stellen.

Desondanks dit niet behoort tot het opzet van deze scriptie, kunnen bovendien de bevindingen omtrent de geïdentificeerde risicofactoren miniem bijdragen aan gepaste preventies en interventies tot het minimaliseren van het risico op suïcidaliteit.

In het licht van de lopende polemiek over het al dan niet meenemen van het dienstwapen naar huis (Demon, 2016a, 2016c), blijkt op basis van dit onderzoek dat de overgrote meerderheid van de respondenten, ondanks de mogelijkheid, hun wapen (bijna) nooit meeneemt naar huis. Tóch is er een zeer sterke correlatie tussen het ter beschikking van een vuurwapen en het vertonen van suïcidaliteit. Dit impliceert dat de discussie niet dient te gaan over het al dan niet meenemen naar huis, maar wel over hoe gedetecteerd kan worden dat het dienstwapen voor die persoon al dan niet als een gevaar wordt beschouwd.

Vervolgens kan de confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties onmogelijk volledig vermeden worden door politieagenten. Daarom is het belangrijk, aangezien de correlatie met het vertonen van suïcidaliteit, dat deze personen voldoende opgevangen en begeleid worden

indien een dergelijke confrontatie heeft plaatsgevonden. Iedere confrontatie verhoogt opnieuw het risico en vraagt continue aandacht en beschikbare hulpverlening.

Ten slotte kan bestudeerd worden hoe de verandering van dienst en/of graad zo optimaal mogelijk verloopt. Gebaseerd op de bevindingen blijkt het noodzakelijk om voldoende en geschikte opleiding te voorzien, de betrokkene gewaardeerd te doen voelen door zijn leidinggevende en na te gaan welke negatieve gevolgen (financieel, relationeel,...) eventueel gepaard kunnen gaan met dergelijke aanpassingen.

6.3 BESLUIT

Ter conclusie van deze scriptie worden de belangrijkste resultaten en discussiepunten nog eens kort overlopen.

Dit onderzoek ondervindt, evenals andere onderzoeken, beperkingen inzake de interpretatie van de resultaten en de methodologie die gehanteerd werd. Reeds bij de start traden moeilijkheden op om bereidwillige politiediensten te detecteren om deel te nemen aan dit onderzoek. De eerder geringe convenience sampling heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat de onderzoeksresultaten niet representatief zijn voor de volledige onderzoekspopulatie en soms zwakke resultaten worden behaald voor de statistische analyses. Het herleiden van de afhankelijke variabele en onafhankelijke risicofactoren naar dichotome variabelen en de complexiteit van het fenomeen impliceren uiteindelijk dat de resultaten enkel richtinggevend zijn en geen sluitende verklaring geven voor suïcidaliteit bij Belgische politiediensten.

Niettegenstaande de limitaties van het onderzoek, kunnen ook enkele pluspunten geïdentificeerd worden. De gehanteerde kwantitatieve methodologie, nl. de online survey, laat toe om betekenisvolle statistische analyses uit te voeren en een goede interne betrouwbaarheid te valideren. De daarmee behaalde resultaten kunnen een aanzet zijn om dit onderzoeksdomein verder uit te diepen en de taboesfeer te doorbreken.

Uitgaande van deze resultaten kan dan ook geconcludeerd worden dat de deelnemende Belgische politiediensten wel degelijk te kampen hebben met een meer kwetsbare populatie voor suïcidaliteit dan de algemene populatie. Nagenoeg één op vijf personen heeft reeds te maken gehad met suïcidaliteit, ongeacht de fase in het suïcidaal proces. Vergelijkend met de nationale gezondheidsenquête, ligt dit percentage iets hoger dan bij de algemene Belgische populatie. Teruggekoppeld aan specifieke factoren, inherent aan het politiefunctioneren, blijkt voornamelijk het negatief ervaren van het bezit van een vuurwapen sterk gecorreleerd aan het vertonen van suïcidaliteit. Daarnaast verdienen het negatief ervaren van veranderen van dienst en/of graad en de confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties de nodige aandacht.

Dit uitgevoerd onderzoek levert dan ook een belangrijke aanzet voor dieper en uitgebreider naar suïcidaliteit bij Belgische politiediensten. Heel wat diverse aspecten van deze problematiek zijn aan bod gekomen die wetenschappelijke aandacht verdienen, liever vandaag dan morgen.

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
INHOUDSOPGAVE.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
LIJST VAN AFKORTINGEN	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
LIJST VAN BIJLAGEN	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

DEEL 1: PROJECTKADER

1	INLEIDING.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2	PROBLEEMORIËNTATIE	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	2.1 Probleemstelling.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	2.1.1 Data omtrent suïcide	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	2.1.2 Data omtrent suïcidaliteit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	2.2 Theoretisch kader	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	2.3 Doelstelling	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	2.4 Onderzoeksvragen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	2.5 Besluit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

DEEL 2: LITERATUURSTUDIE

3	BEGRIPSBEPALING	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.1 Suïcidaal gedrag	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.1.1 De term 'suïcide'	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.1.2 Het suïcidaal proces	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.1.3 Keuze voor dit onderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.2 Belgische politiediensten.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.2.1 Lokale Politie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.2.2 Federale Politie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.2.3 Keuze voor dit onderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.3 Politiegerelateerde risicofactoren	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.3.1 Identificatie van de risicofactoren	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.3.2 Geïdentificeerde politiegerelateerde risicofactoren	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.3.3 Keuze voor dit onderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	3.4 Besluit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

DEEL 3: EMPIRISCH ONDERZOEK

4	METHODOLOGIE	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	4.1 Onderzoeksstrategieën.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	4.1.1 Verkennend onderzoek.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	4.1.2 Literatuuronderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	4.1.3 Online survey	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	4.2 Onderzoekspopulatie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	4.3 Procedure.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	4.3.1 Aankondiging.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

4.3.2	Uitnodiging	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.3.3	Herinnering 1	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.3.4	Herinnering 2	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.3.5	Einde	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.4	Vertrouwelijkheid en anonimiteit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.5	Validiteit en betrouwbaarheid	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.5.1	Betrouwbaarheid	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.5.2	Validiteit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.6	Timing en planning	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.6.1	Werkpakket 1	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.6.2	Werkpakket 2	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.6.3	Werkpakket 3	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.6.4	Werkpakket 4	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.6.5	Onderzoeksplanning	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.7	Besluit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5	RESULTATEN	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.1	Verkennd onderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.2	Literatuuronderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.3	Online survey	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.3.1	Algemene beschrijving van de steekproef	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.3.2	Bivariate samenhang tussen theoretische risicofactoren en suïcidaliteit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.3.3	ANOVA-analyse	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.3.4	Voorspelling van suïcidaliteit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.4	Besluit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6	ALGEMEEN BESLUIT	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.1	Conclusie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.1.1	Onderzoeksvraag 1	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.1.2	Onderzoeksvraag 2	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.1.3	Onderzoeksvraag 3	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.1.4	Onderzoeksvraag 4	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.2	Discussie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.2.1	Sterktes van het empirisch onderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.2.2	Beperkingen van het empirisch onderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.2.3	Aanbevelingen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
6.3	Besluit	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	BIBLIOGRAFIE	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	BIJLAGEN	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	Bijlage 1: Vlaanderen in Europa	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	Bijlage 2: Suïcideprevalentie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

Bijlage 3: Activiteit federaal stressteam	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Activiteit federaal stressteam bij federale politie.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Activiteit federaal stressteam bij lokale politie.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 4: Integratief bio-psychosociaal model.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 5: Geïntegreerde politie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 6: Overeenkomst deelname	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 7: Eerste aankondigingsmail.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 8: Uitnodigingsmail.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 9: Eerste herinneringsmail.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 10: Tweede herinneringsmail	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 11: Informed consent.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage 12: De vragenlijst	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

LIJST VAN FIGUREN EN TABELLEN

Figuur 1: Voorbeeld van het suïcidaal proces	p. 18
Figuur 2: Onderzoeksplanning gebaseerd op vier werkpakketen (september 2016 – mei 2017)	p. 43
Tabel 1: Socio-demografische en beroepsgerelateerde kenmerken van de volledige steekproef	p. 48
Tabel 2: Prevalentie suïcidale ideaties, suïcideplannen en suïcidepogingen bij de volledige steekproef	p. 49
Tabel 3: Prevalentie suïcidale ideaties, suïcideplannen en suïcidepogingen (dichotoom) bij de volledige steekproef	p. 50
Tabel 4: Prevalentie suïcidaliteit (dichotoom) bij de volledige steekproef	p. 50
Tabel 5: Socio-demografische en beroepsgerelateerde kenmerken van de volledige steekproef	p. 51
Tabel 6: Stress gelinkt aan organisatorische aspecten	p. 52
Tabel 7: Odds ratio ervaren stress	p. 53
Tabel 8: Het ter beschikking hebben van een vuurwapen	p. 53
Tabel 9: Odds ratio bezit van een vuurwapen	p. 53
Tabel 10: Fundamentele verandering van dienst en/of graad	p. 54
Tabel 11: Odds ratio negatieve ervaring	p. 54
Tabel 12: Confrontatie met risicovolle en/ingrijpende situaties	p. 55
Tabel 13: Odds ratio mate van confrontatie	p. 55
Tabel 14: Onvoorspelbaarheid en ad hoc karakter van werkpatroon	p. 55
Tabel 15: Odds ratio onvoorspelbaarheid en ad hoc karakter	p. 56
Tabel 16: De informele politiecultuur	p. 56
Tabel 17: Odds ratio informele politiecultuur	p. 56
Tabel 18: Behoeft aan sociale goedkeuring	p. 57
Tabel 19: Odds ratio behoefte aan sociale goedkeuring	p. 57
Tabel 20: Variantieanalyse stress gelinkt aan organisatorische aspecten	p. 58
Tabel 21: Variantieanalyse het ter beschikking hebben van een vuurwapen	p. 58
Tabel 22: Variantieanalyse fundamentele verandering van dienst en/of graad	p. 59
Tabel 23: Variantieanalyse confrontatie met risicovolle en/of ingrijpende situaties	p. 59
Tabel 24: Variantieanalyse onvoorspelbaarheid en ad hoc karakter van werkpatroon	p. 60
Tabel 25: Variantieanalyse de informele politiecultuur	p. 60
Tabel 26: Variantieanalyse behoefte aan sociale goedkeuring	p. 60
Tabel 27: Logistische regressie analyse ter voorspelling van suïcidaliteit	p. 61
Tabel 28: Aanwezigheid van suïcidale ideaties, suïcideplannen en suïcidepogingen bij lokale en federale politie	p. 65
Tabel 29: Suïcidale populatie per niveau	p. 66
Tabel 30: Antwoorden statements het ter beschikking hebben van een vuurwapen	p. 74
Tabel 31: Antwoorden statements fundamentele veranderingen van dienst en/of graad	p. 75
Figuur 3: Suïcidaliteit: algemene populatie vs Belgische politiediensten	p. 76

LIJST VAN AFKORTINGEN

FGP:	Federale Gerechtelijke Politie
PZ:	Politiezone
WGP:	Wet tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus (1998)
WOP:	Wet houdende optimalisatiemaatregelen voor de politiediensten (2014)

OR: Odds ratio